

Punktum punktum komma streg, så'en gækkes ...

RSS-abonnement i iGoogle:

Tekst og foto: Bjørn Andersen. Don Q-
skitse: Wilhelm Marstrand

Artiklen til print:

Når det er **1. maj** må man folde fanen ud og slå gækken løs. Dét gjorde *Politiken* da den skrev om Henrik Galberg Jacobsen's disputats om retskrivning gennem årene ... og da den inviterede sine læsere til en diskussion om intet mindre end de danske kommaregler.

Henrik Galberg trækker i land, kan man læse: Fortryder en smule. Ønsker sig tilbage til at vi kunne vælge frit imellem det grammatiske komma og pausekommaet - eller, *måske*, frem til at der ikke mere skal gælde officielle regler om kommasætning?

Jeg måtte straks i arkivet hvor jeg fandt Aage Hansen's bog om *Pausekommaet*, dén kommer jeg tilbage til. Men inden i har jeg engang lagt et par sider fra *Ole Bole*, en artikel af Erik Hansen (ham der skrev klummer i *Information* og som ved siden af var sprogprofessor på Københavns Universitet): *Skal der komma foran som?* i *Ole Bole* skrev han [3. årgang nr. 2, 14.11.1980]. Han slutter sådan:

"Jeg er ikke i tvivl om at jeg både rent sprogligt og pædagogisk foretrækker pausekommaet. Men det er et onde for et sprogsamfund at have en ustabil retskrivning, og to stridende kommasystemer bidrager ikke til stabiliteten. Hvis jeg havde været undervisningsminister i 1918, da kommareglerne for første gang blev formuleret, og hvis jeg havde kunnet forudse udviklingen, så var jeg aldrig gået med til at indføre pausekommaet."

Interessant, men husk - dette blev skrevet i 1980 ... og i nogen grad med retning bagud, ikke i 2010 med tydelig retning fremad. I 1980 var man så småt begyndt at bruge computere i tekstproduktion og undervisning - undertiden ved at man trak på en *mainframe* langt, langt væk - men i dag er forholdene *radikalt* anderledes. Stort set enhver tekstproduktion sker på en computer, evt. én der trækker ting til sig fra en *sky*, og det er ikke skyen fra Eyjafjallajökull jeg mener. Nuomstunder har vi et internet, et *world wide web* - dét havde vi slet ikke i 1980.

Det er ikke kun i *Politiken* at man kan finde gækkerier denne den 1. maj, dét kan man også i *Ingeniøren* (begge de to medier kan man abonnere gratis på, nemlig som RSS - og dét er netop fordi jeg gør dét at jeg har fundet de aktuelle ting). I *Ingeniøren* kører der en nyttig og munter serie med spørgsmål fra læserne. Dagens spørgsmål - der blev præmieret med 2 billetter til *Experimentarium* - handlede om hvorfor vindmøllerne altid løber den samme vej rundt, nemlig højre om (set fra vindretningen).

Før jeg cykler videre må jeg bringe et pausebillede. Det viser ikke de traditionelle akvariefisk, men et par herrer der nærmer sig nogle aggressive møller et sted mod syd:

Don Quixote og Sancho Panza nærmer sig de berømte møller i Cervantes' roman. Tegning: Wilhelm Marstrand (her efter en bogudgave fra 1865-1869. Oversættelsen skyldtes Charlotta Dorothea Biehl. Udgaven F.L. Liebenberg). Don Q, Ludvig Holberg, Peder Paars, jomfru Biehl og Wilhelm Marstrand vil vi vende tilbage til på et senere tidspunkt.

Chief Technology Officer Henrik Stiesdal og *Senior Researcher* Erik Grove-Nielsen (fra Siemens Wind Power) svarer - på spørgsmålet om møllerne - at der var engang hvor tingene var anderledes ... og at den nuværende retning skyldes den samme Erik Grove-Nielsen, dengang Økær Vindenergi, for ikke at tale om hans kone Tove. Retningen blev fastlagt - først i Danmark, så i resten af Verden, som følge af at myndighederne her i landet ville én og kun én retning og af at Erik og Tove ønskede at protestere mod de herskende vinde fra Tvind.

Se nærmere på:

http://ing.dk/artikel/108378-ugens-ekspertspoergsmaal-hvorfor-drejer-vindmoeller-altid-med-uret?utm_medium=rss&utm_campaign=nyheder.

Bemærk den efterhængte debat ... 04.05.2010 er der kommet *mange* supplerende info'er og synspunkter, især for nørder - og for dem der måtte kende sådanne.

Se evt. også:

<http://www.dfi.dk/FaktaOmFilm/DFI-Kataloget/DKFilm.aspx?id=14356>

I stedet for at kaste mig ud i et hasarderet forsøg på at sammenligne internationale omdrejningsretninger med lokale kommasystemer og offentlig planlægning i al almindelighed tager jeg fat i Aage Hansen. Aage Hansen var én der kunne sin grammatik, sin sproghistorie og sin Holberg under alle vindforhold; han var i redaktionen for *Holberg Ordbog* og skrev i *Pausekommaet, Dansk Sprognævns Skrifter Nr. 1* [Gyldendal 1957, s. 14] følgende linjer ... som jeg 'resolut', men selv sagt ikke *absolut* og *for evigt*, vil tilslutte mig:

Pausesystemet "har ét, og kun ét grundlag: de kendetegn talen bruger til at angive sammenhæng, sammenhørighed eller det modsatte: adskillelse, skel, mellem dele af de enheder hvoraf en sproglig sammenhæng består. Systemets retskrivningsvejledning behøver kun én paragraf: brug komma i overensstemmelse med den måde hvorpå du selv udtaler det skrevne når du vil være sikker på at det opfattes efter hensigten! Ikke noget med at skulle slå op i grammatikker eller vejledninger for at se om et komma er rigtigt eller forkert: er der eller kan der være ophold på det sted det drejer sig om, så er komma dér rigtigt eller forsvarligt - og dermed er sagen afgjort."

Det vigtigste er ikke 'kommaet', men tekstens idé og struktur, punktummerne og dén holdning man går til tekster på - både som forfatter og som læser. Er teksterne mént som noget der skal kunne læses op, evt. anvendes som *podcast* og høres mens man bevæger sig - eller som noget andet? Er tegnsætningen noget der skal understøtte dét man vil fortælle sin læser eller ikke?

I Botanisk Have i København kan man for tiden se nogle lette skåle der bevæger sig for vind og strøm; Britt Smelvær er kunstneren bag - der står noget på:
<http://snm.ku.dk/udstillinger/dokumentbritsmelvaer/>

Det er rigtigt at Erik Hansen - i 1980 - ikke kunne lide Aage Hansen's linjer ovenfor når det kom til det praktiske liv og til dét med at sælge sin vare. Han skrev i *Ole Bole*: "*Vil man virkelig pausekommaet til livs, skal man fortælle folk at det sættes der hvor der i almindelig oplæsning ville være en pause. Så skal det gå galt.*"

Begge de herrer Hansen havde imidlertid ret. I henholdsvis 1957 og 1980. Aage Hansen havde ret i at hans 'linjer' klart udtrykte idéen med systemet. Erik Hansen havde ret i at det rigtige argument også var et meget u-taktisk argument for så vidt som mange mennesker ikke var trænede i *oplæsningsmæssigt* skarpt at forfølge en klar skriftlig hensigt, trænede i *lydligt* at forfølge meningen med deres skrivi, i at få lyd og 'tyd' til at gå op i en højere enhed. Der var vel ikke en hel Verden til forskel mellem det skrevne og det talte sprog, men forskellen var stor. Hvad de fleste mennesker gjorde når de holdt sig til at tale - og ikke først skrev manuskript til deres replikker - var noget ganske andet end når de skrev efter alle 'kommakunstens' regler.

Hvor Aage Hansen anbefalede at man slog sine ører ud og *stolede* på dem, dér anbefalede Erik Hansen at man satte meningsmæssige kommaer, og det ville - skrev han - gennemgående ske *intuitivt*. Om nødvendigt kunne man - i den *indledende* undervisning - vejlede eleverne i at sætte ét komma for hver tredje linje, men dog aldrig foran *at*, *der* og *som*. Der kunne nok blive brug for *sådanne* kommaer når man ville konstruere sideordnede ledsætninger eller parentetiske henførende sætninger - men dét ville jo ikke ske på et tidligt tidspunkt.

Om Aage Hansen har haft den ene hjernehalvdel *for øre*, Erik Hansen den anden *for øje* - skal jeg ikke kunne sige, men der er dem, både blandt de yngste og de ældste medborgere, der taler højt for netop at synkronisere deres to hjernehalvdele ... Jeg tilstår at jeg har en intuitiv musikalsk fornemmelse i dén retning som jeg hælder til.

Aage Hansen skrev sin enlige paragraf i 1957, Erik Hansen sin noget sammensatte betragtning i 1980. I mellemtiden har situationen ændret sig radikalt. PC'en kom på banen lige efter ... De unge har fået mere træning i at træde op, i at udtrykke sig selv på mange forskellige måder - men det er kun den ene del af historien. Dertil kommer at tekster ofte, meget ofte, må være af digital karakter; de skal være søgbare, de skal - teknisk set - være så enkle og robuste at de uden væsentligt informationstab kan transporteres fra ét medium til et andet og tilbage igen. Men de skal kunne én ting til, de skal kunne tåle at blive læst op af en syntetisk læser (af typen Adgang for alle: <http://www.adgangforalle.dk/> og Sara: <http://www.pdc.dk/dk/sara/>), dels af hensyn til dem der har svært ved at se eller svært ved at læse, dels fordi talesyntese kan bruges når man gennemgår sin tekst *før* offentliggørelse - både med henblik på læsning og med henblik på oplæsning.

De forrige tider er forbi som Arendse sagde til Johannes. De moderne tider begynder igen og igen - stopper ikke med automatisk stavekontrol og talesyntese, ruller hastigt videre med tekster i *meget* store mængder, med automatisk oversættelse (endda med automatisk oversættelse og talesyntetisk oplæsning *i forening*) og med mulighed for - løbende - at orientere sig bredt og dybt i netbaserede opslagsværker. Tiden vil ikke - ude i byen - blive brugt på at diskutere det ene eller det andet kommasystem, men til at *flytte sig* - og hér vil man stræbe efter at formulere sig umiddelbart forståeligt for ellers kan man regne med at læseren er rendt videre til noget andet.

I den nylige artikel om Andreas Hojer, Holberg's fjende nr. 1, nævnes Gresham's lov, se: <http://holberg.nu/hojer.htm>. Den drejede sig ikke om kommasætning, men om hvad der sker når der på én gang findes to mønter, en lødige og en devalueret. Den lødige mønt vil forsvinde viser erfaringen, blive brugt til at spare op i fordi den kan omsmeltes - mens den mindre lødige vil blive brugt kvinde og mand imellem. Gælder der mon en Gresham's lov på tegnsætningsområdet? Hvordan kunne den formuleres? Og testes, for ikke at sige *evalueres*?

Måske vil 'markedet' bevæge sig i retning af at kombinere kvantitet og kvalitet på en ny måde? Vi får se. Engang var der (for den almindelige bruger) kun ét styresystem, kun én browser: Kun *Windows*. Kun *Explorer*. Nu er der også *Apple*-ting, der er *Linux* (den nyeste *Ubuntu* er ved at blive releaset, just now) og der er et hav af browsere: *Safari*, *Chrome* og *Firefox* foruden *Explorer*. Og hvad er der i øvrigt skét med dén? Dén har været nødt til at oppe sig. I den offentlige sektor er man - laangsomt - ved at opdage at man ikke behøver at købe *Microsoft's Office* i meget dyre domme, man kan bruge den gratis *Open Office*. Planlægning og gennemførelse heraf kan være rigtig gode ting - men konkurrence på ordentlige vilkår er heller ikke at foragte. Og så må man glæde sig over at der var én der fandt på *Wikipedia* - og finde veje til at hjælpe dem der gør så skæve og kropumulige ting.

By the way, computerworld bragte 03.05.2010 en oversigtsartikel under overskriften *Se det bedste og det værste i Microsofts historie*, se:

<http://www.computerworld.dk/art/55988?a=rss&i=0>

Der er meget at hente hér hvad angår dét at planlægge, styre, ramme forfærdeligt meget ved siden af - og 'systematisk' at blive overhalet af andre hvis man ikke tager sig gevaldigt sammen hver eneste dag. Engang imellem sker der fremskridt, virkelige såvel som indbildte - men på ét eller andet tidspunkt vil selv disse endnu ikke gjorte fremskridt være noget der er *passé*.

Uanset alt dette, så er det både interessant og helt fremragende at Henrik Galberg Jacobsen har skrevet sin disputats. Til lykke til ham og os! Når den engang findes rigtig tilgængelig, som PDF eller til læsning i en elektronisk læser, vil jeg med stor fornøjelse kaste mig over den, skrive noter i den, strege ind - altsammen noget man kan i *Adobe Acrobat*. ... Især hvis værket bliver til at betale eller kan fås gratis.

Henvisninger:

Artiklerne i *Politiken*:

<http://politiken.dk/kultur/article961008.ece>

og

<http://politiken.dk/kultur/skrivkultur/article961032.ece> (se debatten)

Sider om Henrik Galberg Jacobsen's disputats:

<http://dsn.dk/nyt/nyheder/2010/disputats-om-dansk-retskrivning>

og

<http://sproget.dk/nyheder/disputats-om-dansk-retskrivning>

Kristine Korsgaard's reportage fra disputatsforsvaret kan findes på *Kristeligt Dagblad*:
<http://www.kristeligt-dagblad.dk> - under overskriften: Sprognørernes strid om cyklen, virusser og remoulade. Prøv evt at søge avisens arkiv på: 'Galberg'.

Artiklen i *Ingeniøren*:

http://ing.dk/artikel/108378-ugens-ekspertspoergsmaal-hvorfor-drejer-vindmoeller-altid-med-uret?utm_medium=rss&utm_campaign=nyheder

Vindenergi: Jørgen Vestergaard's film fra 2003 *Vindkraft - en dansk historie*:

<http://www.dfi.dk/FaktaOmFilm/DFI-Kataloget/DKFilm.aspx?id=14356>

Planlægning. Den demokratiske proces. Vindmøller i Østerild Plantage i Thy eller andre steder.

<http://www.blst.dk/Testcenter/default.htm> [Officiel side; der er meget supplerende materiale at finde i forskellige nyhedsmedier]

Experimentarium: <http://www.experimentarium.dk/>

Talesyntese, Sara: <http://www.pdc.dk/dk/sara/> [ikke gratis]

Talesyntese, Adgang for alle: <http://www.adgangforalle.dk/> [gratis]

Lukkede og åbne IT-systemer:

Computerworld om Microsoft's historie: [http://www.computerworld.dk/art/55988?
a=rss&i=0](http://www.computerworld.dk/art/55988?a=rss&i=0)

Open Office (dansk version): <http://da.openoffice.org/> [gratis]

Store Danske: <http://www.denstoredanske.dk/> og **Wikipedia** (Engelsk ... også dansk, tysk spansk version osv.): <http://en.wikipedia.org/>

Alle kommentarer og spørgsmål til dette nummer af **holberg.nu** vil være velkomne.

En kontaktmulighed kan findes øverst th. [i HTML-udgaven].
